

Tjänsteskrivelse

2023-11-10

Diarienummer: 23SON212

Handläggare:

Per Åsbrink
026-17 80 00
per.asbrink@gavle.se

Nämnd:

Socialnämnd

Yttrande över remiss – En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga, SOU 2023:44

Förslag till beslut

Att anta yttrandet som sitt eget.

Sammanfattning av ärendet

Kommunstyrelsen har överlämnat rubricerad remiss till Socialnämnden för direktbesvarande till Justitiedepartementet, rörande utredning SOU 2023:44 om en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga.

Barn och unga som begår brott innan fyllda 18 år särbehandlas vid straffmätningen och påföljdsvalet. Det innebär bl.a. att det krävs synnerliga skäl för att bestämma påföljden för ett barn till fängelse. Utredningen har inte i uppdrag att föreslå några förändringar i det avseendet. Barn ska alltså även i fortsättningen dömas till frihetsberövande påföljd enbart i undantagsfall.

Sedan påföljden sluten ungdomsvård infördes för mer än 20 år sedan har samhället och brottsligheten förändrats på flera sätt. Forskningen tyder på att ungdomar generellt begår färre brott, men att den grupp som begår brott blivit alltmer brottsbelastad och begår fler och allvarliga brott. Förekomsten av illegala skjutvapen och explosiva varor har ökat betydligt samt dödligt våld där skjutvapen använts. Sådan brottslighet har dessutom ofta koppling till kriminella nätverk. Barn och unga som växer upp i områden

där kriminella nätverk påverkar levnadsförhållandena löper också en ökad risk att involveras i organiserad brottslighet. Utredningen påtalar "att det finns flera skäl att tro att strafftiderna kommer att bli längre för unga lagöverträdare." En anledning är de generella straffskärpningar som har skett på senare tid, bl.a. för mord, rån och vapenbrott.

Utredningen lämnar följande förslag:

- En ny fängelselag för barn och unga. Fängelselagen ska i första hand tillämpas när den som avtjänar fängelse är under 18 år.
- Avskaffa sluten ungdomsvård. Statens institutionsstyrelse (SiS) ska inte längre verkställa sluten ungdomsvård.
- Kriminalvården anförtros uppgiften att verkställa frihetsberövande påföljder för barn.
- Barn ska avtjäna fängelse vid särskilda ungdomsavdelningar inom kriminalvårdens regi, vilket kräver personal med rätt kompetens och erfarenhet. Barn ska avtjäna straffet under trygga förhållanden, med rätt till lämplig sysselsättning i form av t.ex. skola, behandling och fritidsaktiviteter.
- Det kan finnas behov av att i vissa fall särbehandla vissa barn vid verkställigheten, det ska finnas en möjlighet att i undantagsfall besluta att ett barn som döms till fängelse kan verkställa straffet vid ett särskilt ungdomshem inom SiS. I det fall det finns synnerliga skäl som kan hänföras till barnets personliga förhållande, såsom barnets mognad, funktionsnedsättning, psykologisk eller medicinsk diagnos.
- Flickor ska placeras på särskilda ungdomsplatser, vilket skulle vara platser på ordinarie avdelningar vid Kriminalvårdens kvinnoanstalter med förstärkt bemanning.
- Det införs ett krav på att socialnämnden i den dömdes hemkommun att utse en ansvarig handläggare för barn som avtjänar fängelse.

Utredningen bedömer att om SiS inte längre ska verkställa sluten ungdomsvård kan de platser som för närvarande används för påföljden sluten ungdomsvård i stället användas för vård.

Behovet av samhällsskydd, att en verksamhet ska hindra rymningar eller fritagningar, talar för att Kriminalvården anförtros uppgiften att verkställa utdömda påföljder för unga.

Utredningen bedömer att antalet frihetsberövade barn kommer att öka mot bakgrund av att straffmassan kommer att öka (fler döms för allvarligare brott) samt att återfallsfrekvensen är hög i den åldersgrupp som är aktuell här.

Att det i lag anges att det ska utses en ansvarig handläggare för en intagen innebär att kommunernas socialtjänster åläggs en ny uppgift. Utöver kostnaden för att årligen utse särskilda handläggare för barn som avtjänar fängelse kommer det även att krävas utbildningsinsatser inför och efter ikraftträdandet av lagförslaget.

Välfärd Gävle motsätter sig utredningens lagförslag om ny fängeslag för barn och unga.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att uppdra åt en särskild utredare att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (dir. 2021:99). Utredningen har haft i uppdrag att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för lagöverträdare som begår brott innan fyllda 18 år och föreslå lämpliga förändringar. Utgångspunkten för översynen är behovet av en ordning som möjliggör reaktioner vid mycket allvarlig brottslighet, innefattar adekvata återfallsförebyggande åtgärder och som säkerställer en trygg och säker miljö. I uppdraget ingår att särskilt överväga vilken myndighet som är bäst lämpad att ansvara för verkställigheten av dom föreslagna påföljderna.

Yttrande

Samhället har bevittnat en oroande utveckling där kriminaliteten har blivit alltmer grövre, en kriminalitet där också allt fler barn och unga är involverade i. Även om forskningen pekar på att barn och unga generellt begår färre brott så har vi en grupp unga som är alltmer brottsbelastad och som begår fler och allvarigare brott. En grupp vars felutveckling, i de allra flesta fallen, hade sin början i tidig ålder och där samhällets råd och stödinsatser över tid har misslyckats med att stoppa en felutveckling hos det enskilda barnet.

Problemet för socialtjänsten är att råd och stödinsatser tenderar att sättas in först då ett normbrytande beteende redan har befästs hos det enskilda barnet. Till exempel, den genomsnittliga åldern när ett barn aktualiseras till socialtjänsten i Gävleborgs läns kommuner är mellan 10–11 år. Majoriteten av aktualiseringarna till socialtjänsten är orosanmälningar, ansökningar från föräldrarna själva utgör mindre än 10 %.¹ Vilket innebär att andra aktörer, än föräldrarna själva, är de som kontaktar socialtjänsten.

¹ Att dokumentera socialtjänstens insatser för Barn och Unga. Aktualiseringar till socialtjänsten i Gävleborg 2022. FoU rapport 2023:5. FoU Välfärd. Region Gävleborg. Socialstyrelsen, 2022. Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021.

Intentionerna i socialtjänstutredningen, "En hållbar socialtjänst" lyfter vikten av utvecklandet av förebyggande insatser, främst på selektiv och indikerad nivå. Ett arbete som inte bara omfattar förändringar i socialtjänstens arbete utan hos övriga verksamheter i en kommun eller region som möter barn i sitt arbete. Eftersom utsatta barn och deras familjer nu tenderar att aktualiseras alltför sent inom socialtjänsten kommer det att krävas familjebaserade råd och stödinsatser, i ett tidigare skede i barns liv, av andra aktörer förutom socialtjänsten. Det kommer att krävas än mer omfattande insatser från samhället sida riktade mot indikerade riskgrupper av barn och familjer i syfte att långsiktigt förhindra framtida kriminalitet hos barn och unga.

Välfärd Gävle motsätter sig utredningens lagförslag om ny fängelselag för barn. Det främsta syftet med utredningens lagförslag synes vara att skydda samhället, från fritagningar och rymningar av unga brottslingar. I utredningen saknas en mer grundligare diskussion och övervägande kring kort- och långsiktiga effekter av lagförslaget. Det saknas framför allt avvägningar utifrån straffrättssystemets principer, det allmänpreventiva kontra det individualpreventiva synsättet, samt vad lagförslaget i förlängningen kan komma att leda till i framtiden vad gäller samhällets syn på barn med ett normbrytande beteende. Det föreligger en uppenbar risk, utifrån intentionerna i utredningens lagförslag, att samhället växlar ner ambitionerna om en förebyggande inriktning för utsatta barn till förmån mot mer repressiva åtgärder.

Välfärd Gävle anser att lagförslaget strider mot barnkonventionens principer. I utredningen nämns ett antal tidigare utredningar rörande unga lagöverträdare där man i slutsatserna har fastslagit att barn *inte* ska sättas i fängelse dels mot bakgrund av det försvårar den unges rehabilitering till ett ordnat liv, dels att det strider mot barnkonventionen. I denna utredning väljer man dock att tolka barnkonventionen på motsatt sätt, i syfte att motivera lagförslaget om frihetsberövande av barn och unga. Även om barn redan idag frihetsberövas, av socialtjänsten eller hälso- och sjukvården, så är syftet av psykosociala eller medicinska orsaker och inte av straffrättsliga skäl.

Tvärtemot Sverige så har andra länder ett annat synsätt på unga brottslingar. Till exempel i USA ser vi en utveckling där man väljer att stänga ner ungdomsfängelser för att i stället satsa på behandlingsinstitutioner för unga lagöverträdare.²

² Sveriges Radio. P1 morgon. 2023-10-27

En uppenbar risk med utredningens lagförslag om frihetsberövande av barn och unga är att unga lagöverträdare stigmatiseras och att den unges kriminella identitet bekrästs än mer.

Välfärd Gävle motsätter sig utredningens förslag till ny fängelselag för barn och unga och anser att Statens institutionsstyrelse (SiS) ska ha fortsatt ansvar för unga lagöverträdare och den slutna ungdomsvården. En mer framkomlig väg är att verksamheter inom SiS tillförs resurser samt erhåller utökade befogenheter för att bättre kunna möta upp barn och unga med en allvarlig brottslighet.

Magnus Höjjer
Sektorchef
Sektor Välfärd

Socialnämnden har ålagts yttra sig över remiss gällande SOU 2023:44. En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga

Ärendet hanteras av Socialnämnden vid sammanträdet den 12 december. Utredare Per Åsbrink har varit ansvarig handläggare i ärendet. I den slutgiltiga handläggningen har synpunkter inkommit från representanter för Myndighetskontoret inom Välfärd Gävle. Kontorschef Lena Hörnell, verksamhetschef Eva Westman och enhetschef utredningsenhet ungdom Lena Freij.